

”Vaaleihin kommunismin valtaa vastaan” – kommunismin kuva eurooppalaisen oikeiston vaalijulisteissa 1940–1960-luvulla

Olli Kleemola

Vaalijulisteet ovat varsin perinteikäs poliittisen vaikuttamisen ja propagandan media. Julisteet kuuluvat kiinteänä osana eri maiden historialliseen kuvastoon. Tässä artikkelissa tarkastelen Suomen kokoomuspuolueen ja Länsi-Saksan Kristillisdemokraattien vaalijulisteita. Vertailun kolmantena osapuolena hyödynnän itävaltalaisen Österreichische Volkspartein julisteita. Tutkin kolmen ideologisilta lähtökohdiltaan varsin samanlaisen puolueen vaalijulisteissaan kommunismista ja sosialismista luomaa viholliskuvaa. Lähtökohtana on ymmärrys kolmen vertailtavan maan erilaisesta asemasta kansainvälisessä politiikassa. Julisteita on tutkittu varsin monista eri näkökulmista: niin propagandan välineenä kuin mainoksen alalajinakin. Tämä artikkeli on ensimmäinen vaalijulisteiden visuaalista viholliskuvaa vertailevasta näkökulmasta tarkasteleva tutkimus.

Vaalijulisteet ovat varsin perinteikäs poliittisen vaikuttamisen ja propagandan media, ja ne olivat puolueiden keskeisimpiä mainostusmedioita vielä pitkään toisen maailmansodan jälkeen. Julisteet kuuluvat kiinteänä osana eri maiden historialliseen kuvastoon. Monet niistä

ovat jopa saavuttaneet sellaisen tunnettuuden, että niitä voidaan hyvällä syyllä pitää oman aikakautensa ikonikuvina¹.

Julisteita on tutkittu varsin monista eri näkökulmista: niin propagandan välineenä kuin mainoksen alalajinakin.² Vaalijulisteiden viholliskuvaakin on sivuttu joissakin tutkimuksissa.³ Samoin toisen maailmansodan jälkeistä antikommunismia on tutkittu jonkin verran, mutta tämä artikkeli on ensimmäinen visuaalista aineistoa vertailevasta näkökulmasta tarkasteleva tutkimus.⁴ Tutkimuksen keskeisyyttä ja tärkeyttä korostaa se, että antikommunistinen viholliskuva oli keskeisessä roolissa läntisen Euroopan poliittisessa retoriikassa oikeutettaessa toisen maailmansodan jälkeistä blokkijakoa. Artikkelin aineistona toimivat kommunismin uhkaa kuvallisesti käsittelevät suomalaiset Kokoomuksen ja Länsi-Saksan Kristillisdemokraattisen Unionin (CDU) sekä Itävallan *Österreichische Volkspartein* (ÖVP) parlamenttivaalien vaalijulisteet.

Tarkastelen Suomen kokoomuspuolueen ja Länsi-Saksan Kristillisdemokraattien (CDU) vaalijulisteita vuodesta 1948 (Suomi) / 1949 (Saksa) aina 1960-luvun alkuun. Vertailun kolmantena osapuolena hyödynnän itävaltalaisen, ideologialtaan kokoomusta ja CDU:ta muistuttavan kristillis-konservatiivisen ÖVP:n julisteita vuosilta 1949–1966. Tutkin näiden kolmen ideologisilta lähtökohdiltaan varsin samanlaisen puolueen vaalijulisteissaan kommunismista ja sosialismista luomaa viholliskuvaa. Yhtenä vertailun lähtökohtana on ymmärrys kolmen vertailtavan maan erilaisesta asemasta kansainvälisessä politiikassa: Länsi-Saksa kuului selvästi läntiseen blokkiin⁵, Itävalta tun-

- 1 Ikonikuvalla tarkoitetaan tässä yhteydessä laajan tunnettuuden saavuttanutta yksittäistä kuvaa, joka on noussut symboloimaan jopa kokonaista aikakautta tai tapahtumasarjaa. Usein näihin kuviin liittyy lähtökohtaisesti voimakas tunnelaus ja ne saattavat jopa vaikuttaa myöhempien vastaavien tapahtumien esittämiseen. Kleemola & Pitkänen 2018, 9. Vaalijulisteista ikoniseen asemaan ovat nousseet esimerkiksi SDP:n Jo riittää -kampanjan julisteet vuodelta 1948 sekä saksalainen *Alle Wege des Marxismus führen nach Moskau* -juliste.
- 2 Esim. Hovi-Wasastjerna 1999; Huh 1996; Mergel 2010; Hölzl 1974; teoreettisemmalla otteella Kämpfer 1985.
- 3 Körner 2003; Hölzl 1974.
- 4 Körner 2003; Vesikansa 2004.
- 5 Schumacher 2000, 140–157.

nustettiin neutraaliksi ja Suomi pyrki saavuttamaan kansainvälisen yhteisön tunnustuksen puolueettomuudelleen.

Sekä Kokoomus, CDU että ÖVP olivat tuolloin ideologioiltaan kommunisminvastaisia. Puolueita yhdisti myös nationalistinen ajattelu ja myönteinen suhtautuminen kristinuskoon sekä taloudelliseen vapauteen. Uutta Kokoomuksen sodanjälkeisessä linjassa oli sosiaalipoliittisen näkökulman vahvistuminen. Myös CDU kannatti sosiaalista markkinataloutta. Kaikki puolueet olivat siis lähtökohtaisesti konservatiivipuolueita, vaikka Kokoomus ei konservatismi-termiä puolueohjelmassaan juuri käyttänytkään.⁶ Kommunismia/sosialismia viholliskuvana on toki tematisoitu myös muiden kuin konservatiivisten puolueiden vaalijulisteissa, mutta viholliskuva säilyy selkeimpänä ja pitkäikäisimpänä juuri konservatiivipuolueiden julisteissa. Julisteet säilyivät puolueiden keskeisimpinä mainostusmedioina vielä pitkään toisen maailmansodan jälkeen. Kokoomuksen 2,8 miljoonan markan vaalibudjetista käytettiin julisteisiin vuonna 1948 yli 1,8 miljoonaa markkaa, mikä vastaa noin 64 % budjetista.⁷ Saksan CDU käytti vielä vuoden 1965 vaaleissa julisteisiin 6,2 miljoonaa D-markkaa, 35 % vaalibudjetistaan.⁸

Tarkastelen, mitä viholliskuvan eri ulottuvuuksia julisteissa nostettiin esille, miten esille tuodut näkökulmat erosivat maiden välillä sekä minkälaisia muutoksia julisteiden teemoissa ja kuvakielessä tapahtui tarkasteltavan ajanjakson aikana. Tapaustutkimusten avulla pyrin myös kolmen lähtökohdiltaan erilaisen maan vertailun avulla vastaamaan kysymykseen siitä, onko olemassa yleiseurooppalaista antikommunistista kuvakieltä.

Artikkeli sijoittuu teoreettisesti monen tutkimustradition leikkauspisteeseen. Koska artikkelin tutkimuskohteena on viholliskuva, sijoittuu se osaksi viholliskuvatutkimuksen traditiota.⁹ Koska aineistoni

6 Kokoomuksesta ks. Vares 2008, 20–28, 171–174; Jokinen 2011, 13–15; Kristillisdemokraattisesta Unionista Langguth 1995, 71; vrt. Huh 1996, 59. Österreichische Volksparteista Hölzl 1974, 47.

7 Jokinen 2011, 74.

8 Mergel 2010, 157–165.

9 Poliittisen viholliskuvan määrittelystä ks. esim. Vuorinen 2007, 242–260.

on visuaalista, artikkeli kuuluu myös *visual history* -tutkimustradition piiriin. Sen lähtökohtana on ajatus, että viimeistään 1900-luvulta alkoi nykypäiviin asti jatkuva modernin visuaalisen viestinnän nousu yhdeksi kommunikaatiomme keskeisistä välineistä. Kuvan merkityksen nousu oli niin voimakasta, että voidaan puhua jopa uuden ihmistyyppin, visuaalisen ihmisen (engl. *visual man*) synnystä. Visuaaliselle ihmiselle nimenomaan kuvalliset mediat ovat luontevia informaationvälityskanavia, ja niillä on suuri rooli muodostettaessa käsitystä ympäröivästä maailmasta.¹⁰

Artikkelin keskiössä on puolueiden kommunismista/sosialismista konstruoima viholliskuva, joka on näyttäytynyt vaalijulisteiden taivottelemalle kohdeyleisölle, äänestäjille, uhkana ja siten vaikuttanut heidän käsitykseensä turvallisuudesta. Siksi artikkelini sijoittuu myös osaksi *visual security studies* -suuntausta, jossa tarkastellaan kuvallisen viestinnän ja kuvallisen uhkien esittämisen vaikutusta ihmisten turvallisuuskäsitykseen sekä turvallisuudesta käytyyn keskusteluun.¹¹

Hyödynnän julisteiden analyysissa semioottista lähestymistapaa. Roland Barthes on määritellyt semiotiikan merkkejä ja niihin kytkettyjä merkityksiä tutkivaksi tieteenksi. Semiotiikkaa on käytetty laajalti visuaalisten aineistojen analyysiin. Käytän työkaluinani denotaation, konnotaation ja myytin käsitteitä.¹² Tarkastelen julisteita poliittiseen

10 Paul 2016, 10–11; Huh 1996, 109.

11 Andersen, Vuori & Mutlu 2015, 85–113.

12 Denotaatiolla tarkoitetaan jonkin tietyn (visuaalisen) merkin kaikkein ilmeisintä merkitystä. Esimerkiksi auton merkin denotaatio on auto, nelipyöräinen, moottoroitu kulkuneuvo. Sen sijaan auton merkin konnotaatio on voimakkaasti kulttuurisidonnainen eikä siksi lainkaan niin ilmeinen: joillekin auto voi olla vapauden tai riippumattomuuden symboli, toisille taas kerskailukulutuksen tai saastuttavan elintavan symboli. Erityisesti konnotaatiolla on tässä tutkimuksessa suuri merkitys, kun analysoidtavat julisteet ovat lähtöisin kolmesta eri kulttuurista ja maasta. Kolmas työkaluna käyttämäni konsepti, myytti, tarkoittaa Barthesin mukaan jonkin asian esittämistä ikään kuin kyseessä olisi luonnollisen kehityskulun tulos, eikä vain ihmisten tekemien valintojen sarja. Myytissä ei siis ole kyse pelkästään yksittäisten esityskertojen analyysistä vaan jonkin tietyn asian tai teeman – tässä artikkelissa siis kommunismin – esittämisen historia, johon kulloinkin analysoitavana olevan julisteen esittämistapaa peilataan. Barthes 1979, 116–132; Seppänen 2005, 106–116.

vaikuttamiseen pyrkivinä representaatioina, jotka koostuvat (visuaalisten) merkkien järjestyksistä ja pyrkivät rakentamaan tietynlaista, julisteiden tilaajan tavoittelemaa ja piirtäjän toteuttamaa mielikuvaa kommunismista ja/tai sosialismista.¹³

Uudesta alusta kampanjoinnin murrokseen

Artikkelissa tarkasteltu ajanjakso kattaa Saksan ja Suomen osalta ajan ensimmäisistä sodanjälkeisistä parlamenttivaaleista aina 1950-luvun lopulla järjestettyihin parlamenttivaaleihin saakka, jolloin yksiselitteiset viholliskuvat alkoivat kadota julisteista, jotka samalla yleiseuroopalaisen trendin mukaisesti muuttuivat entistä henkilökeskeisemmiksi.¹⁴ Suomen ja Saksan osalta artikkelini pääpaino osuu siis kylmän sodan alkuvaiheeseen, jolloin myös USA käynnisti kommunisminvastaista propagandatoimintaansa Euroopassa.¹⁵

Saksassa ja Itävallassa oltiin sodan jälkeen uuden edessä. Demokraattiset rakenteet oli rakennettava alusta uudelleen. Jo vuonna 1945 Saksassa perustettiin lukuisia puolueita, yhtenä niistä CDU.¹⁶ Samalainen kehitys tapahtui myös Itävallassa, jossa porvarillis-konservatiiviset piirit kerääntyivät ÖVP:n riveihin¹⁷.

Suomessa demokraattiset rakenteet olivat toki säilyneet, mutta muutunut ulkopoliittinen tilanne asetti Kokoomuksen uuteen asemaan, jossa sille ei löytynyt riittävän voimakasta tukea miltään suunnalta. Siinä missä CDU nousi valtaan Saksan ensimmäisissä sodanjälkeisissä parlamenttivaaleissa vuonna 1949, joutui periaatteessa vaalivoittajiin lukeutunut Kokoomus vuoden 1945 vaaleissa oppositioon ja käytännössä marginaaliin.¹⁸ ÖVP puolestaan keräsi Itävallan vuoden 1945 vaaleissa itselleen 50 % annetuista äänistä ja nousi siten suurimmaksi puolueeksi.¹⁹ Puolueiden lähtöasemat vuosien 1948 ja 1949 vaaleihin olivat siis varsin erilaiset.

13 Rantala 2019, 20–32.

14 Langguth 1995, 9. Ks. myös Mergel 2010, 21, 113; Denscher 2011.

15 Schumacher 2000, 74–86.

16 Langguth 1995, 71; Huh 1996, 55.

17 Hölzl 1974, 17.

18 Vares 2008, 50–56.

19 Hölzl 1974, 28.

Sekä Suomessa että Saksassa ja Itävallassa oli jo vanhastaan varsin voimakas antikommunistinen julisteperinne, eikä tutkittavissa maissa tarvinnut sodan jälkeen aloittaa nollasta. Etenkin Saksassa käytettiin osin samoja julisteiden tekijöitä kuin Kolmannen Valtakunnan kaudella.²⁰ Monessa julisteessa näkyi myös Weimarin tasavallan aikaisen poliittisen julisteen ”synkän estetiikan” traditio.²¹ Itävallan poliittisissa julisteissa taas hyödynnettiin vielä 1950-luvulla jo kansallissosialistisesta propagandasta tuttua kuvakieltä.²² Kaikissa kolmessa maassa voitiin myös ammentaa pitkästä antikommunistisen viholliskuvan traditiosta.

Negatiivikampanjointia eli uhkakuvien visuaalista esille tuomista on toki hyödynnetty vaalijulisteissa myös 1960-luvun alun jälkeen, ja se palasikin CDU:n keinovalikoimaan viimeistään vuoden 1976 vaaleissa, jolloin CDU:n mottona oli ”Vapautta sosialismin sijasta”.²³ Negatiivikampanjoinnin vastapuolta ei tällöin kuitenkaan tuotu enää esille kuvallisesti samalla tavoin kuin aikaisemmin.²⁴ Itävallan osalta artikkelini aikajänne on pidempi, sillä visuaalinen uhkakuvien maalailu oli siellä keskeisessä roolissa ainakin vielä vuoden 1966 parlamenttivaaleissa. Television nousu ensisijaiseksi mediaksi poliittisessa kommunikaatiossa lopetti kuitenkin julisteiden dominoivan aseman mediamaisemassa paitsi Itävallassa myös muualla Euroopassa viimeistään 1960-luvulla, mikä asettaa tarkastelulle luontevan päätepisteen.²⁵

Poliittiset julisteet muodostavat kiinnostavan lähdeaineistoryhmän viholliskuvatutkimukselle, sillä niissä lähtökohtaisesti monimutkaisia asiasisältöjä pelkistetään yhteen kuvaan, jonka on lisäksi oltava mahdollisimman yksiselitteinen, tunteisiin vetoava ja kaikille ymmärrettävä. Julisteita onkin kuvattu ”optisiksi huudoiksi”.²⁶ Julisteiden

20 Ks. esim. Körner 2003, 54; Mergel 2010, 61.

21 Mergel 2010, 165.

22 Denscher 2009, 14.

23 Mergel 2010, 169.

24 Esim. Huh 1996, 31–32, 65–67; Mergel 2010, 119.

25 Hölzl 1974, 13; Mergel 2010, 125; Pitkänen 2016, 99.

26 Weissbach 2017, 211; Hovi-Wasastjerna 1999, 19; Huh 1996, 74–77, 110–111, 179–181; Mergel 2010, 163.

vaikutus on myös tekstiä pitkäkestoisempi, sillä kuvallisen median välittämä asiasisältö tallentuu muistiimme yleensä tekstiä pysyvämmiin. Myös kuvien tunnevaikutus on tekstiä voimakkaampi.²⁷ Toki kuvan tulkintaan ja nimenomaan tulkinnan ohjaamiseen toivottuun suuntaan tarvittiin myös tekstiä, ja tarkastelenkin julisteissa myös kuvan ja tekstin yhteispeiliä.

Perinteistä kuvakieltä ja uusia avauksia

Kokoomus lähti vuoden 1948 vaaleihin voimakkaan antikommunistisella teemalla. Se ei suinkaan ollut ainoa tähän teemaan tarttunut: samaa kommunisminvastaisuutta löytyi esimerkiksi SDP:n varsin tunnetusta Jo riittää -kampanjasta sekä muidenkin porvarillisten puolueiden kampanjoista, eikä ihme: Suomessa oli varsin laajalti pelätty kommunistien vallankaappausta keväällä 1948.²⁸ Aikakauden vaalikamppailuille nimenomaan voimakas negatiivinen kampanjointi ja vastustajien mustamaalaus olikin tyypillistä.²⁹

Kampanjan suunnittelu oli Mainos-Taucher -mainostoimiston harjoilla.³⁰ Kampanjan yleisjulisteeksi oli kaavailtu Alistutko sosialismin koekaniiniksi -julistetta (kuva 7.1), joka kuitenkin jätettiin ”liian rohkeana” lopulta levittämättä.³¹ Julisteen kuvassa keskiössä on valkoinen, punasilmäinen jänis. Jänis istuu nurkassa sinertävän seinän edessä ja katsoo pelokkaasti silmillään takaviistoon, josta sitä lähestyy näkymätön, vain ääriviivoina erottuva käsi, joka pitelee punaisella nesteellä täytettyä ruiskua. Julisteen teksti ”Alistutko sosialismin koekaniiniksi – Ellet alistu niin äänestä porvareita eduskuntavaaleissa” asettaa kuvan kontekstiinsa. Kysymys on uudenaikaisesta, varsin abstraktista kuvakielestä, jossa valkoinen, siis traditionaalisella porvariston värillä varustettu, nurkkaan ajettu jänis edustaa ahdingossa olevaa Suomen kansaa tai yhteiskuntaa. Sitä uhkaa ruiskussa oleva punainen, jo vä-rinsäkin puolesta kommunismia symboloiva neste, joka välittömästi

27 Brocks 2012, 25–29.

28 Vares 2008, 100–104.

29 Railo 2016, 41.

30 Jokinen 2011, 77.

31 Vares 2008, 105.

Kuva 7.1: (PTA) Vuoden 1948 eduskuntavaalien pääjulisteeksi aiottu, mutta liian rohkeana levittämättä jäänyt juliste.

herättää mielikuvan myrkystä. Myrkkyruiskua taas ohjailee käsi, joka tulee julisteen kuvapinnalle oikealta, sieltä, missä karttaa katsoessa on itä. Käsi on siis viittaus siihen, että suomalaista kommunismia ohjailaan idästä käsin. Julisteen viholliskuvassa keskeistä on myrkkyruiskun uhkaavuus ja aggressiivisuus, joista molemmat ovat perinteisiä viholliskuvan piirteitä.³² Julisteen ulkopoliittinen arveluttavuus onkin epäilemättä ollut syy sen jättämiseen käyttämättä. Vaalien pääjulisteeksi valikoitui lopulta niin ikään Mainos-Taucherin suunnittelema juliste ”Silmät aukeavat – Silmät auki”³³, jossa viholliskuvaa ei rakennettu läheskään niin konkreettisesti kuin kuvan 7.1 julisteessa, vaan lähinnä kommunismin ja toisaalta Kokoomuksen omien perinteisen sinisen värin vastakkainasettelun kautta.

Pääjulisteiden rinnalla käytettiin muitakin julisteita, kuten kuvista 7.2 ja 7.3 käy ilmi. Näissä kommunismin uhka tuotiin esille paljon selvemmin. Kuvan 7.2 juliste edustaa varsin klassista julistetyyppiä, jossa katsojalle esitellään rinnakkain niin sanotut plus- ja miinusideaalit.³⁴ Tässä ratkaisu on toteutettu kuvallisesti tienristeyksen muodossa. Miinusideaalin paikan ottaa kuvan vasemmassa laidassa oleva, punaisella taustalla korostettu tienhaara, jota jalanjäljistä päätellen on kulkenut vain yksi henkilö – ja hänkin on palannut oikealle johtavalle tielle – ja joka johtaa piikkilangoilla aidatulle alueelle. Alueelle vievän portin – jonka läpi miinusideaalin tienhaara johtaa – yläpuolella on kyltti ”sosialisoitu yhteiskunta” ja hieman taempana teksti ”Pakkodemokratia”. Mielenkiintoisena yksityiskohtana tämän kuvapuoliskon alalaidassa on kuvattu yksi mieshenkilö, joka käyttämiensä haalareiden perusteella on identifiotavissa työväkeen kuuluvaksi ja siten vasemiston potentiaaliseksi kannattajaksi. Hän on kuitenkin kävelemässä miinusideaalin puolelta plusideaalin puolelle. Julisteen kuva-alan oikeassa puoliskossa esitellään puolestaan plusideaali, valkoisella taustalla oleva, Kokoomukselle tyypillisin sinisävyin hahmoteltu tie, jota reunustavat pensaat ja pensasaita vastapainona miinusideaalin piikkilangoille. Plusideaalin tienhaaran yläpuolella on teksti ”Suomalainen

32 Keen 1986, 19–23.

33 Jokinen 2011, 76.

34 Kämpfer 1985, 38.

Kuva 7.2: (PTA) Kokoomuksen pääjulisteen rinnalla käytetty juliste "Kumpi tie".

Kuva 7.3: (PTA) Jalmari Pusan ehdokasjulistus.

kansanvalta”. Tietä pitkin kulkee suuri joukko ihmisiä, jotka vaatteista päätellen ovat eri yhteiskuntaluokista – mukana on niin työläisiä kuin sivistyneistöäkin – mutta jotka kaikki kulkevat samaan suomalaisen kansanvallan suuntaan. Kuva-alan ylä- ja alapuolelle jaettuna on teksti ”Kumpi tie? Valitse oikein – äänestä oikeistoa”. Kuten ei kuvan 7.1 julisteessakaan, myöskään tässä julisteessa ei mainita mitään tiettyä puoluetta, vaan kehoitetaan oikeiston äänestämiseen. Julisteen tapa esittää asia kahden ääripään vastakkainasetteluna on varsin traditio-naalinen. Vastaavia asetelmia on hyödynnetty esimerkiksi kansallissosialistisissa saksalaisissa propagandajulisteissa sekä monissa muissakin yhteyksissä.

Vuoden 1948 vaaleissa kommunismi esiintyi viholliskuvana myös ehdokaskohtaisessa julisteissa. Kuvassa 7.3 Jalmari Pusan julisteessa kommunismi on esitetty punasävyisen metsätyöläisen hahmossa, joka seisoo kuvassa sinistä taivasta vasten piirtyvän lipputangon oikealla puolella. Lipputangossa on Suomen lippu, ja metsuri kohottaa parhailaan kirvestään iskeäkseen sillä lipputangon poikki. Kuva-alan halki kulkee teksti ”Annetaanko kaataa – Ei”. Kuva-alan alla on ehdokkaan tiedot.

Kuvien 7.1 ja 7.3 julisteet kuuluvat samaan kuvatraditioon. Erotuk-sena kuvan 7.2 julisteesta, jossa on esitelty sekä plus- että miinusideaalit, ja jossa katsojan hahmotusta ohjataan verrattain pitkälle kuvaan liitetyillä teksteillä, kuvien 7.1 ja 7.3 julisteissa esitellään vain (poten-tiaalinen) uhka ja tekstejä on varsin vähän. Myöskin julisteiden ab-straktiotasossa on varsin suuria eroja: juliste 2 maalailee verrattain konkreettisesti kahden erilaisen yhteiskuntamallin eroja ja ottaa kan-taa ihmisjoukon pukeutumisen kautta jopa luokka-asiaan, kun taas julisteissa 7.1 ja 7.3 esiintyvät uhkakuvat on esitetty varsin abstraktisti – nurkkaan ajettua jänistä uhkaavalla myrkkynuuskalla tai lipputankoa kaatavalla metsurilla ei ensi näkemältä ole mitään tekemistä yhteiskun-nallisen murroksen kanssa. Kokoomuksen visuaalinen vaikuttaminen näyttääkin vuoden 1948 vaaleissa nojanneen osittain varsin uudena-laiseen, abstraktiin kuvakieleen, jolla kommunismi on esitelty uhkana suomalaiselle yhteiskunnalle ja itsenäisyydelle, toisaalta taas varsin traditionaalisiin, kuvakieleltään konkreettisiin ja tehokeinona kontras-

tiin nojaaviin julisteisiin. Koska alun perin pääjulisteeksi aiottu juliste jäi levittämättä, traditionaalinen kuvakieli korostui näissä vaaleissa.

Saksa

Saksan vuoden 1949 parlamenttivaaleissa kommunisminvastainen viestintä nojasi pääosin kahteen julisteeseen. Kuvan 7.4 julisteessa kuvan oikeassa laidassa – siis siellä, missä kartassa on itä – oleva punainen, viirusilmäinen hahmo ojentaa kättään läntisen Euroopan karttaa kohti kuin kaapatakseen sen haltuunsa. Hahmon punainen väritys antaa selvän signaalin aatteesta joka on sen takana, ja kapean viirumaisiksi muotoillut silmät puolestaan tuovat hahmoon aasialaisia piirteitä, mikä korostaa sen toiseutta/vierautta suhteessa Eurooppaan. Juliste viittaa vanhoihin viholliskuviin Eurooppaa uhkaavista mongolilauimoista.³⁵ Tässä julisteessa antikommunistisen kuvaretoriikan traditiot erottuvat selvästi, sillä kansallissosialistinen Saksa hyödynsi saman tyyppistä, piirteiltään selvästi aasialaista hahmoa vuonna 1944 Ukrainaan suuntaamassaan julisteessa.³⁶ Näissä ja myöhemmissä saman logiikan mukaan rakennetuissa julisteissa, esimerkiksi kuvan 10 itävaltalaisessa hämähäkkijulisteessa viholliskuvan peruspiirteisiin kuuluvat klassisesti viholliskuvaan liitetyt ahneus ja uhkaavuus.³⁷

Parlamenttivaalien julisteessa kommunismi esitetään siis idästä tulevana ulkoisena uhkana, jonka voi torjua ainoastaan äänestämällä CDU:ta. Kommunismin esittäminen nimenomaan ulkoisena uhkana vakiintui CDU:n julisteiden linjaksi myös myöhemmissä vaaleissa.

Vuoden 1949 vaaleissa kommunismin uhkaa kuvattiin kuitenkin myös sisäisenä ilmiönä, ja julisteesta oli olemassa myös versio, jossa sosiaalidemokraattisen puolueen suojakilpi lojui särkyneenä maassa. Sillä katselijalle viestitettiin, että SPD ei kykenisi suojaamaan Saksaa kommunismin uhalta³⁸.

Kuvan 7.5 juliste on peruseriaatteiltaan vastaava kontrastijuliste kuin kuvan 7.2 suomalainen juliste. Siinä esitellään sinisellä taustalla

35 Diederich & Grübling 1989, 133.

36 Paul 2009, 94.

37 Keen 1986, 19–23, 48–50.

38 Körner 2003, 55.

Kuva 7.4: (Konrad Adenauer Stiftung) Edmund Drasdon suunnittelema juliste parlamenttivaaleihin 1949. Teksti "EI – siksi CDU".

Kuva 7.5: (Wikimedia Commons / Konrad Adenauer Stiftung) Bruno Dörpinghausin suunnittelema juliste Saksan vuoden 1949 parlamenttivaaleihin. Teksti ”Talouden risteyksessä – meidän äänemme johtaa työhön ja jälleenrakennukseen – me valitsemme CDU:n”.

kaksi x-kirjaimen muodossa toisiaan leikkaavaa tietä, joista toinen on piirretty mustalla ja toinen valkoisella. Musta tie johtaa vaalijulisteessa byrokratiaan ja pakkotalouteen, CDU:ta symboloiva valkoinen puolestaan työhön ja jälleenrakennukseen. Kahdesta tiestä valkoinen on yläpuolella niin, että teiden risteyskohtaan äänestysruksia piirtävä kynä merkitsee rastinsa CDU:n puolelle. Saksan vuoden 1949 vaaleissa kommunismi nähtiin siis sekä ulkoisena että sisäisenä uhkana.

Itsenäisyys ja parlamentarismi uhattuna

Itävallan vuoden 1949 vaaleissa kommunismi puolestaan esitettiin perinteisen ”punaisen tulvan” muodossa. Kuvan 7.6 julisteessa on taustalle hahmoteltu tyypillinen itävaltalainen maisema metsien peittämine vuorenrinteineen. Etualalla kuvaan vyöryy oikealta punainen vesimassa, jota kuvan vasemmassa laidassa oleva mies torjuu ÖVP:n logolla. Kodin, kotiseudun ja siinä sivussa kaiken muunkin arvokkaana pidetyn hävittävä punainen tulva oli varsin perinteinen aihe ainakin Saksassa, jossa sitä oli käytetty vaalijulisteessa uhkaavana elementtinä ainakin jo vuonna 1919.³⁹ Sittemmin sama teema esiintyi myös osana CDU:n alueellisen tason julisteita⁴⁰ ja myöhemmin myös erilaisten propagandakirjojen ja -lehtien nimenä⁴¹. Myöhemmin CDU ja Kokoomus hyödynsivät teemaa myös vaalijulisteissaan.

Varsin abstraktille tasolle jääneen punaisen tulvan lisäksi Itävallan vaaleissa maalailtiin kommunistihallinnon kauhuja myös konkreettisemmilla kuvilla. Julisteen kuvassa (kuva 7.7) on etualalla Itävallan punavalkoisin värein maalattu rajapuomi. Sen takana julisteen kokomustasta taustasta nousee esille kolme kalteri-ikkunaa, joista kaikista loistaa punainen valo kommunismin symbolina. Jokaiseen ikkunaan on köytetty ihmishahmo: vasemmanpuoleiseen sini-valkopaitainen mies, jonka kädet on sidottu kaltereihin niin että tämä joutuu pitämään käsiään ylhäällä. Ikkunan yläpuolella on Itävallan sosiaalidemokraattien tunnus. Keskimmäiseen ikkunaan on sidottu kokonaan punaiseen

39 Paul 2016, 183.

40 Langguth 1995, 38.

41 Körner 2003, 33.

Kuva 7.6: (Wienbibliothek) Anonyymin graafikon juliste Itävallan parlamenttivaaleihin 1949.
Teksti: "Suojelkaa kotiseutuanne – valitkaa Itävaltalainen kansanpuolue".

Kuva 7.7: (Wienbibliothek) Juliste Itävallan parlamenttivaaleihin 1949. Teksti "60 kilometrin päässä Wienistä! – Puolustaudu! Valitse Itävaltalainen kansanpuolue".

pukeutunut mieshahmo, jonka kädet on sidottu ranteista yhteen ikkunan ulkopuolelle. Oikeanpuolimmaisessa ikkunassa puolestaan on vihreä-valkoiseen paitaan pukeutunut hahmo, jonka kädet on sidottu samalla tavalla kuin keskimmäisen ikkunan hahmon, ja ikkunan yläpuolella on Neuvostoliiton sirppi ja vasara. Juliste tuo konkreettisesti esille kommunistisen pakkovallan vaikutuksen yksilön vapauteen. Itävallan rajapuomi kuvan etualalla puolestaan korostaa yhdessä julisteen tekstin kanssa sitä tosiseikkaa, että tämä uhka on varsin lähellä. Itävallan vuoden 1949 vaalien vaalijulisteissa kommunismi oli selvästi Itävaltaa ulkoa uhkaava tekijä, jonka läheistä sijaintia ja sitä kautta uhkaavuutta julisteissa korostettiin voimakkaasti.

Suomi

Suomen eduskuntavaaleissa 1951 Kokoomuksen nuorisojärjestön Kansallisten nuorten juliste esittää kommunismin nimenomaan sisäisenä uhkana. Kansallisten Nuorten Liitto oli vaaran vuosien aikana harjoittanut voimakasta kommunisminvastaista propagandaa.⁴² Julistetta (kuva 7.8) katsottaessa katse hakeutuu automaattisesti kuvan vaaleimpaan kohtaan, joka tässä julisteessa on ääriiviivoina piirretty Eduskuntatalo julisteen kuva-alan keskivaiheilla. Talon vasempaan yläkulmaan osuu kuvassa punainen nyrkki, johon on viittauksen selventämiseksi vielä lisätty kirjaimet SKP. Julisteessa siis nyrkki, perinteinen voiman symboli, on luovutettu vastustajalle, jotta julisteesta saataisiin mahdollisimman uhkaava⁴³. Iskun seurauksena Eduskuntatalo, suomalaisen parlamentarismien symboli, näyttää säröilevän. Kuvaan tuo kuitenkin toivoa kohti Eduskuntataloa, siis katsojasta pois päin, kulkeva väkijoukko, joka on hahmoteltu julisteeseen lähinnä yksittäisistä sinisistä hahmoista koostuvana massana. Nämä hahmot lähestyvät Eduskuntataloa ikään kuin ryhtyäkseen julistetekstin kehottamaan "vastaiskuun", ja koska hahmot kulkevat katsojan katseen suuntaan, hän kokee liittyvänsä tähän joukkoon – mihin myös julisteen teksti häntä kehoittaa. Kokoomuksen nuorisojärjestö siis esitti valtakunnallisessa yleisjulisteeissaan SKP:n uhkana suomalaiselle parlamentarismille, vaikka puoluehallitus oli erikseen linjannut, että vaalitaistelussa tulisi karttaa kielteisiä vertailuja toisiin puolueisiin.⁴⁴

Puoluehallituksen linjasta huolimatta myös yksittäiset ehdokkaat, kuten esimerkiksi Oskari Lehtonen käyttivät julisteidensa pohjarakenteena kielteisiä viittauksia toisiin puolueisiin. Kuvan 7.9 juliste on kuvakieleltään varsin pelkistetty. Kuva muodostuu käytännössä kahdesta elementistä, siniharmaasta Suomen karttakuvasta, jonka yli kulkee kuvan toinen elementti, punainen kahle. Kahle symboloi sosialisoidun yhteiskunnan rajoittavuutta, joka kohdistuisi jokaiseen kansalaiseen,

42 Vares 2008, 64–67.

43 Nyrkin merkityksestä poliittisessa kuvakielessä 1900-luvulla Kämpfer 1985, 122–124.

44 Jokinen 2011, 125.

Kuva 7.8: (Porvarillisen työn arkisto) Nimeämättömän graafikon piirtämä Kansallisten nuorten juliste eduskuntavaaleihin 1951. Teksti "Vaara uhkaa – Iske vastaan!".

Kuva 7.9: (PTA) Oskari Lehtosen juliste vuoden 1951 vaaleihin. Teksti "Sosialisoitu yhteiskunta – Kahlittu kansa. Oskari Lehtonen eduskuntaan".

jos vasemmisto nousisi valtaan. Myös CDU käytti kahletta sosialismin symbolina kuntatason vaaleissa Saksassa vuonna 1946 samalla tavalla.⁴⁵

Itävalta

Itävallan vaaleissa 1953 kommunismi näyttäytyi jälleen nimenomaan ulkoisena uhkana. Vaalijulisteista tunnetuimmassa (kuva 7.10) esiintyy Itävaltaan ulkopuolelta kurkottautuva punainen hämähäkki, joka ojentaa raajojaan tehdasta, säästölipasta, oikeutta symboloivaa Justitiaa sekä idyllistä maatilaa kohti.

Julisteen symboliikka oli varsin yksiselitteistä. Mikäli kommunistit nousisivat Itävallassa valtaan, se tietäisi loppua riippumattomalle oikeusjärjestelmälle. Rahan arvo romahtaisi ja veisi kansalaisten säästöt mukanaan, idylliset maatilat muuttuisivat kolhooseiksi ja tehtaat kansallistettaisiin. Eläinhahmon – tässä siis hämähäkin – käyttö on jatkoa ensimmäisissä sodanjälkeisissä vaaleissa esiintyneelle punaiselle kissahahmolle.⁴⁶ Vihollisen esittäminen eläimen muodossa on tyypillinen dehumanisaation keino ja klassinen vihollisen kuvaamisen tapa.⁴⁷ Hämähäkkijulisteen lisäksi näissä vaaleissa tiedetään käytetyn myös muun muassa julistetta, jossa kommunistiselle hallinnolle oli annettu piikkilanka-aidan takana hautaa pallo jalassa kaivavan luurangon hahmo, mutta tätä julistetta ei löytynyt tutkituista arkistoista.⁴⁸

Kommunismi sotilaallisena uhkana Saksassa

Myös Saksassa järjestettiin vaalit vuonna 1953, ja niissä käytetyissä julisteissa kommunismi esitettiin ulkoisena ja nimenomaan sotilaallisena uhkana. Tämä näkökulma kytkeytyi tiiviisti osaksi Länsi-Saksan sisäpolitiikkaa: yksi keskeisimmistä vaaliteemoista oli omien asevoimien, *Bundeswehrin*, perustaminen, jota CDU kannatti.⁴⁹ Vaaleissa

45 Langguth 1995, 42.

46 Hölzl 1974, 59.

47 Keen 1986, 60–64.

48 Hölzl 1974, 59–60.

49 Körner 2003, 50–52.

Kuva 7.10: (Wienbibliothek) Juliste Itävallan parlamenttivaaleihin 1953. Teksti "Tunnistakaa vaara, valitkaa ÖVP".

CDU pyrki luomaan itselleen modernia imagoa ja sai sille tukea Yhdysvalloista. Vaalikampanjan perustana käytettiin ensimmäistä kertaa myös tutkimusdataa vaalitutkimusinstituutista.⁵⁰

Julisteen kuvan (kuva 7.11) yksi pääelementti on mustavalkoisesta valokuvasta irti leikattu, konepistoolia toisella kädellään pitelevä puna-armeijalainen, jonka koppelakin punaiseksi värjätty tähti on ainoa väriläikkä hahmossa. Toinen pääelementti kuvassa on taka-alalle beigellä värillä piirretty Kölnin tuomiokirkko. Kölnin tuomiokirkon ja osittain myös puna-armeijalaisen hahmon halkaisee julisteen oikealta laidalta – siis suunnasta jossa kartassa olisi itä – julisteen kuva-alan yli työntyvä mustapohjainen kiila, jossa on punaisella pohjalla teksti ”haluatteko hänet tänne”. Kiila symboloi eräässä historian tunnetuimmista propagandajulisteista, El Lisitskin ”Voita Valkoiset Punaisella Kiilalla” -julisteeissa puna-armeijan joukkoja, ja viittaus tuskin on tahaton. Näiden elementtien lisäksi katsojan huomio vedetään julisteen puoleen sen yläreunassa olevalla, Neuvostoliiton punaisella tähdellä, joka osuu tekstin hän-sanalle. Juliste kuuluu samaa teemaa mukai-levaan sarjaan, jossa puna-armeijan sotilas esitettiin milloin minkäkin länsisaksalaisen maamerkin vieressä⁵¹. Sotilaan ja kiilan yhteiskuvalla ja *limiting alternatives* -muotoisella, kahdesta toisensa poissulkevasta, vastakkaisesta vaihtoehdosta koostuvalla viestillä kommunismista rakennettiin kuvaa nimenomaan sotilaallisena uhkana: väärä vaalitulos johtaisi Länsi-Saksan miehitykseen. Kirkko, jonka edessä neuvostosotilas seisoo, taas on viittaus kommunismin uskontovihamielisyyteen.⁵²

Myös muissa CDU:n näiden vaalien julisteissa, kuten vaikkapa ikonisen aseman saavuttaneessa ”Marxismen kaikki tiet vievät Moskovaan” -julisteeissa, kommunismi esitettiin sotilaallisena uhkana.⁵³ Ainoana poikkeuksena ”sotilaslinjasta” voidaan pitää graafikko Briesen⁵⁴ ”Pysy valppaana!” -julistetta, jossa näytetään Saksan jako piikkilangoin toisistaan erotettuina punaisena ja vihreänä värikenttänä. Rajan päälle

50 Schumacher 2000, 254–259.

51 Langguth 1995, 94.

52 Diederich & Grübling 1989, 157.

53 Ks. esim. Paul 2009, 89–90; Körner 2003, 54; Langguth 1995, 93.

54 Etunimeä ei löydy aineistoista.

Kuva 7.11: (Konrad Adenauer Stiftung) Heinz Schwaben suunnitteleva CDU:n juliste Saksan parlamenttivaaleihin 1953. Teksti "Hän on aseistettu – haluatteko hänet tänne?".

on piirretty kommunismin sirppi ja vasara, joista osa ulottuu myös lännen puolelle.

Abstrakti viholliskuva korostuu

Vuonna 1954 järjestetyissä Suomen eduskuntavaaleissa kommunismin vastaisuus oli yhä keskeisessä asemassa Kokoomuksen vaalikampanjoinnissa. Julisteissa kommunismi esitettiin varsin abstraktilla tavalla. Kokoomuksen sinisävyisissä julisteissa kommunismi on esitetty esimerkiksi suona, johon karttakuvansa symboloima Suomi on uppoamassa ja *limiting alternatives* -muotoinen teksti kysyy ”Autatko vai annatko mennä?”. Suomen karttakuvassa on lisäksi varsin selväsanainen ohjeistava teksti ”Autat kun äänestät – äänestä heitä!”. Kuva täyttää noin puolet julisteen pinta-alasta, toinen, alempi puolisko on omistettu kahdeksan ehdokkaan kasvokuville, nimille ja tiedoille.⁵⁵ Toisessa julisteessa taas kommunismi esitetään suonsilmäkkeenä tai pohjattomana kaivona, johon kuva-alan keskivaiheilla olevasta kädestä putoilevat kolikot uppoavat. Tämän julisteen viesti on muotoiltu käskyn muotoon ”Vastusta kommunismia – torju taloudellinen sekasorto”.⁵⁶

Kolmannessa vuoden 1954 vaalien julisteessa Kokoomus hyödynittää vanhaa kuvatraditiota esittäessään kommunismin punaisen tulvan muodossa. Julisteen (kuva 7.12) tausta on musta, mikä antaa sille varsin dramaattisen ulkoasun. Kuva-alan oikeasta ylälaidasta – taas kerran kartalla idän suunnasta – lähestyvät punaisen tulvan aallot, joiden esteenä on ainoastaan Suomen sinivalkoisissa väreissä oleva rajapuomi, joka samalla muodostaa torju-sanan t-kirjaimen. Asetelma on pelkistetympi mutta peruspiirteiltään samanlainen kuin ÖVP:n julisteessaan vuonna 1949 käyttämä. Myös CDU oli vuoden 1953 vaaleissa käyttänyt julistetta, jossa punainen tulva uhkasi haudata alleen kukoistavan puutarhan, mutta eri Nato-maiden lipuilla merkityt suojamuurin kivet estivät tulvaa etenemästä. Kuva-alassa näkyi kaksi kättä, jotka asettivat paikalleen suojamuurin viimeistä, Länsi-Saksan lipulla

55 Porvarillisen työn arkisto, PTA_JULISTE_00171.

56 Porvarillisen työn arkisto, PTA_JULISTE_01068.

Kuva 7.12: (Porvarillisen työn arkisto) Ahtiala-nimisen graafikon suunnittelema Kokoomuksen vaalijuliste vuoden 1954 parlamenttivaaleihin. Teksti "Valitse vapaus – Torju pakkovalta". Julisteen alaosassa on tilaa, johon eri ehdokkaat ovat voineet kiinnittää omat tietonsa.

merkittyä kiveä. Juliste, joka liittyi kiinteästi Länsi-Saksassa tuolloin käytyyn jälleenvarustautumista koskevaan keskusteluun, oli kansleri Adenauerin suosikki, mutta siitä painettiin lopulta vain 200 kappaletta, joten juliste jäi kuriositeetiksi, jota levitettiin lähinnä kanslerin käyttämille kulkureiteille.⁵⁷ Julisteesta oli olemassa myös toinen, vähemmän tunnettu versio.⁵⁸ On todennäköistä, että idea on omaksuttu Saksasta Suomeen. Kokoomuksen kannalta vaalit eivät olleet menestys: vaikka äänestysaktiivisuus oli historiallisesti katsottuna korkeimmillaan liki 80 prosentissa, puolueen saama äänimäärä laski.⁵⁹

Itävalta

Itävallassa kommunismin viholliskuva kukoisti julisteissa myös 1950-luvun jälkipuoliskolla, ja sitä esiteltiin varsin traditionaalisin tavoin. Vuoden 1956 vaalit olivat ensimmäiset, jotka käytiin miehitysvaltojen vedettyä joukkonsa maasta.⁶⁰ Näiden vaalien julisteessa vihollisena nähtiin ensi kertaa nimenomaan Itävallan oma sosialistipuolue SPÖ, ei niinkään ulkopuolelta tuleva kommunismi. Tosin sosialistipuolueet esitettiin monessa vaalijulisteessa nimenomaan Moskovan liittolaisena.

Vaalien tunnetuimmassa, valkostaustaisessa julisteessa (kuva 7.13) punainen lippalakkipäinen hahmo, jonka hihassa on SPÖ:n tunnus ja kasvoissa vielä SPÖ:n kirjainlyhenne, on heittänyt selkäänsä säkin, jossa lukee ”kansallisomaisuus”. Kainalossaan hahmo kantaa öljynporaustornia. Julistehahmon tausta on varsin mielenkiintoinen: vuonna 1953 nimenomaan SPÖ oli omassa julisteessaan käyttänyt samanlaista, joskin mustalla piirrettyä ja silinterihattuista hahmoa esittämään ÖVP:tä.⁶¹ Varas-hahmon historia ulottuu vieläkin pidemmälle, sillä kansallissosialistisessa Saksassa lanseerattiin toisen maailmansodan aikana piirteiltään saman tyyppinen *Kohlenklau* (”hiilivaras”) energian-

57 Körner 2003, 53.

58 KAS-Antikommunismus-Bild-214-2.jpg. Konrad Adenauer Stiftung, elektroninen aineisto.

59 Jokinen 2011, 149–150.

60 Hölzl 1974, 68.

61 Denscher 2009, 14–15.

Kuva 7.13: (Wienbibliothek) Anonyymien graafikon Itävallan vuoden 1956 parlamenttivaalien juliste. Teksti "Waldbrunner rohmuaa kaiken! Puolustaudu – Valitse ÖVP".

säästökampanjoiden tueksi.⁶² ÖVP hyödynsi kampanjassaan myös muita julisteita. Yhteistä kaikille julisteille olivat aggressiivisuuteen ja ahneuteen perustuvat uhkakuvat, joiden esitysmuodot vaihtelivat punaisesta, tehtaita nielaisevasta polyypista ja Itävallan metsiä otteeseen hamuavista punaisista käsistä aina ihmishahmoa niskasta puristavaan punaiseen nyrkkiin. Pelko oli ÖVP:n pääase, ja julisteesta toiseen kansalaisia kehoitettiin puolustautumaan. Koko vaalitaistelua välitti yli puoluerajojen hyökkäävyys ja pelottelu. ÖVP:n kannalta vaalit olivat menestys, sillä se sai 46 % äänistä.⁶³

Häviävä ja palaava viholliskuva ja julisteiden modernisaatio

Vaikka viholliskuva kantoi voittoon Itävallassa, Suomessa muutoksen merkit olivat jo ilmassa. Osittain hävittyjen vuoden 1954 vaalien johdosta Kokoomuksessa käynnistettiin uudistumisprosessi, johon kuului mm. puolueen avainhenkilöiden vaihdoksia sekä määrätietoinen pyrkimys karistaa hartioilta 1930-luvun perinnön rasitteet ja siirtyä lähemmäksi ajan hengen mukaisia länsieurooppalaisten konservatiivipuolueiden linjoja.⁶⁴ 1930-luvun perintöön lienee nähty kuuluvaksi myös kommunisminvastaisuus, joka vuoden 1954 vaalien jälkeen hävisi käytännössä kokonaan Kokoomuksen parlamenttivaalijulisteista. Kokoomukset organisaatiota ja vaalikampanjoita tutkinut Jyrki Jokinen puolestaan toteaa että kommunisminvastaisuus oli kyllä edelleen mukana vuonna 1958 hyväksytyssä toimenpideohjelmassa, mutta sen painoarvo oli merkittävästi vähentynyt.⁶⁵ Koska kommunisminvastaisuus näkyi edelleen mm. vuoden 1958 vaalien vaaliohjelmassa⁶⁶, todellinen syy viholliskuvan häviämiseen julisteaineistosta voi piillä yleiseurooppalaisessa trendissä, jonka mukaisesti vaalijulisteet eri maissa kehittyivät enemmän kaupallisen mainonnan suuntaan. Tällöin poliitikoista tuli mainostettava ”tuote” ja heidän potrettinsa korvasivat aiemmin esitellyt tulevaisuusvisiot ja viholliskuvat.⁶⁷ Kolmas syy

62 Denscher 2009, 14.

63 Hölzl 1974, 70–75.

64 Vares 2008, 235–245.

65 Jokinen 2011, 159.

66 Jokinen 2011, 193–202.

67 Langguth 1995, 9.

voidaan nähdä poliittisen tilanteen muutoksessa: Stalinin kuoleman jälkeen alkoi uusi vaihe Suomen ja Neuvostoliiton välisissä suhteissa.

Viitteitä vanhaan viholliskuvaan oli vuoden 1958 vaaleissa havaittavissa enää yksittäisten ehdokkaiden, kuten Yrjö R. Saarisen julisteessa, jossa SKDL esitettiin julisteen alareunasta esille ryömivän torakan hahmossa. Tästäkin julisteesta puuttui kuitenkin aiemmille tyypillinen uhka: torakka oli julisteen alareunassa pienenä, ja sitä lähestyi julisteen kuvassa jo kärpäslätkä, joka pian tuhoaisi sen. Myös julisteen tekstissä julistettiin, että ”kommunistit pelkäävät Yrjö R. Saarista”, eli kommunistit olivat siirtyneet uhkaajasta uhattavaksi.⁶⁸ Viholliskuva säilyi kantavana vaaliteemana kunnallisella tasolla hiukan valtakunnallista tasoa pidempään, mutta ei enää palannut eduskuntavaalijulistisiin suuressa mittakaavassa ennen television nousua suomalaisen mediamaiseman kukkulan kuninkaaksi 1960–1970-luvuilla. Ainoa poikkeuksena voidaan nähdä Kansallisten Nuorten Liiton vuoden 1962 eduskuntavaalijuliste, jota käsittelen myöhemmin.

Saksa

Julisteiden sisällön muutos ei rajoittunut yksinomaan Suomeen. Saksan vuoden 1957 parlamenttivaaleissa viholliskuva oli julisteissa marginaalisessa roolissa. Tälle oli monia syitä – Länsi-Saksa oli saanut takaisin osittaisen ulko- ja turvallisuuspoliittisen suvereniteetin, edellisissä vaaleissa vahvana viholliskuvan motivaattorina toiminut *Bundeswehr* oli saatu perustettua ja Saksa oli liittynyt NATO:n jäseneksi 1955, eli puolustuskysymys oli järjestyksessä.⁶⁹ Sisäistä kommunismin uhkaa puolestaan vähensi vuonna 1956 voimaan astunut kommunistisen puolueen toimintakielto. Kommunismi ei liene tätä taustaa vasten ollut enää ajanmukainen viholliskuva, eikä sitä siksi haluttu käyttää julisteissa. Myös maailmanpoliittinen tilanne oli liennytyksen alettua ja USA:n näkyvimmän antikommunismin puolustajan, senaattori McCarthyn kukistuttua muuttunut, eikä antikommunistinen toiminta

68 Porvarillisen työn arkisto, PTA_JULISTE_00102.

69 Huh 1996, 61.

saanut enää entisenlaista rahallista tukea USA:sta.⁷⁰ Muutenkin CDU korosti vaaleissa lähinnä jatkuvuutta ja saavutettujen menestyksien turvaamista.

Ainoa viholliskuvaan viittaava CDU:n juliste oli graafikko Briesen suunnittelema juliste ”Muistakaa Unkari – Olkaa valppaina!”, joka muistutti länsisaksalaisia vuoden 1956 verisestä kansannoususta. Julisteen etualalla on mustalla hahmoteltu raunioituneen kaupungin silhuetti, jonka yllä on punainen alue, joka tuo mieleen veren, liekkien värjäämän taivaanrannan tai vahvasti saksalaiseen kulttuuriseen muistiin ankkuroidun punaisen tulvan. Julisteen kuva-alan loppu on musta. Julisteen sanoma on selvä: tämä kohtalo saattaisi odottaa myös Liittotasavaltaa, jos se astuisi pois hyväksi havaitun politiikan poluilta.

Itävalta

Suomen ja Saksan lisäksi kommunismin viholliskuvan marginalisoituminen näkyi myös Itävallan vuoden 1959 parlamenttivaaleissa. Vuoden 1959 vaalit poikkesivat niin ikään lähtöasetelmaltaan merkittävästi edellisistä, vuoden 1956 vaaleista. SPÖ, joka vielä edellisissä vaaleissa oli nojannut vanhanaikaiseen mainontaan, otti nyt johdon tarttuvilla iskulauseilla ja karismaattisilla poliitikoilla ja viime vaaleissa vaalimainonnan selkeää johtoasemaa pitänyt ÖVP pystyi vain reagoimaan näihin muutoksiin. ÖVP:n linja muistutti muutenkin pitkälti Saksan CDU:n linjaa pari vuotta aikaisemmissa vaaleissa: tavoitteena oli lähinnä saavutettujen etujen turvaaminen.⁷¹

Julisteiden joukossa oli kyllä pari, joissa voidaan nähdä yleisemmän kommunistisen viholliskuvan piirteitä. Erwin Mettenin hyvin perinteiseen, jopa vanhanaikaiseen tyyliin piirretty juliste ”He haluavat kaiken vallan” esitti punaisen mörköhahmon ojentamassa käsiään toistaiseksi valkoisina olevia liittokanslerin ja talousministerin titteleitä – ja keskellä jo punaisella pohjalla olevan liittopresidentin titteliiä kohti.⁷²

⁷⁰ Körner 2003, 57–64.

⁷¹ Hölzl 1974, 85–90.

⁷² Wienbibliothek / Sammlung Plakate / AC10612530.

Tätä julistetta pidettiin yleisesti vanhanaikaisena tai naurettavana ja vaikutukseltaan vähäisenä.⁷³

Adametz-graafikon⁷⁴ juliste (kuva 7.14) on tyyliltään jo modernimpi. Julisteessa, jonka kuva on tutkimusaineiston ensimmäinen kokonaan valokuvan pohjalta toteutettu, keskiössä ovat kädet, jotka on sidottu yhteen punaisella köydellä. Julisteen perusviestin voi ajatella olevan pitkälti samanlainen kuvan 7.9 julisteen kanssa – kuvan avulla halutaan korostaa sosialismin kahlitsevuutta. Merkittävänä erona kuvan 7.9 julisteeseen on kuitenkin se, että tässä kuvassa sitomisen kohteena ovat nimenomaan kädet: kahlitsevuus ei siis kosketa etupäässä yhteiskuntaa ja vain epäsuorasti yksilöä, vaan nimenomaan yksilöä. ÖVP oli turvautunut yksilönäkökulmaan jo vuoden 1956 vaaleissa, joissa yksi vaalijuliste oli otsikoitu ”Ihminen eikä numero”. Tuolloinkin julisteen avulla korostettiin sitä, miten sosialistinen tai kommunistinen hallinto veisivät ihmiseltä yksilönvapauden.⁷⁵

Jos vuoden 1959 vaalien viholliskuvia vertaa aikaisempiin, vaikkapa kotiseudun hautaavaan punaiseen tulvaan tai talouden raunioittavaan ja oikeuslaitoksen sivuun pyyhkäisevään kommunistiseen hämähäkkiin, ne vaikuttavat valjuilta ja vähäverisiltä. Katsojalle ei maalailta entiseen tapaan yksiselitteistä tai edes yksiselitteisyyteen pyrkivää kuvaa siitä, mitä lopulta tapahtuisi, mikäli kommunistit pääsisivät valtaan. Taustalla oli eittämättä ilmapiirin muutos, mistä kertoo sekin, että vuoden 1959 vaaleissa ÖVP pyrki ainoan kerran hyödyntämään karikatyyrejä osana julisteitaan. Ratkaisua voidaan perustellusti pitää epäonnistuneena, sillä karikatyyreissä yritettiin yhtäältä rakentaa SPÖ:stä viholliskuvaa ja toisaalta tehdä sitä naurettavaksi, jolloin tavoitteet kumosivat toisensa.⁷⁶ Vaalit ratkesivat lopulta SPÖ:n saavutettua niukan vaalivoiton ÖVP:n kustannuksella. Itävaltalaiset kommunistit menettivät kaikki kolme parlamenttipaikkaansa.⁷⁷

73 Hölzl 1974, 92.

74 Etunimeä ei löydy aineistosta.

75 Hölzl 1974, 70.

76 Hölzl 1974, 92.

77 Hölzl 1974, 98–99.

Kuva 7.14: (Wienbibliothek) Adametz-graafikon juliste, joka on toteutettu valokuvan pohjalta. Alkuperäinen teksti "Puolustaudu – pysy vapaana".

Saksa

Saksan parlamenttivaaleissa vuonna 1961 viholliskuva nousi Berliinin muurin rakentamisen myötä uudelleen esiin. Vaalijulisteissa tämä näkyi lähinnä kahdessa julisteessa, jotka molemmat noudattelivat samantyyppistä kuvakieltä (Kuva 7.15). Julisteen kuva-ala on jaettu kahtia: vasen osio on mustapohjainen, oikea taas punainen, ja oikeassa puoliskossa on punaisen taustan lisäksi myös tyyliteltyjä piikkilankakuvioita. Jakolinjana näiden kahden osion välillä toimii epätasainen linja, jonka on ilmeisesti haluttu herättävän katsojassa assosiaatio kartalle piirretystä valtioiden rajasta, mikä ei Saksan jaon aikana ollut yllättävää. Samaa ideaa oli hyödynnetty vaalijulisteessa jo vuonna 1953.⁷⁸ Julisteen vasemman – kartassa läntisen – osan musta väri taas oli CDU:n epävirallinen puolueväri, joka juontaa juurensa papinkaa-pujen mustasta väristä ja joka on liitetty myös muihin eurooppalaisiin konservatiivipuolueisiin, kuten Itävallan ÖVP:n.⁷⁹ Oikean – itäisen – puoliskon punainen väri viittaa ymmärrettävästi kommunismiin, ja piikkilankasymbolein korostetaan kommunistisen/sosialistisen yhteiskunnan kahlitsevuutta. Vahvan hallituksen tarpeesta muistuttava teksti julisteen vasemmassa puoliskossa täydentää julisteen kokonaisviesti: ainoastaan CDU-enemmistöinen vahva hallitus kykenisi torjumaan kommunismin uhkan Liittotasavallan yltä. Kuvakieleltään samantyyppinen juliste poikkeaa edellisestä lähinnä tekstiltään: siinä katsojaa muistutetaan ”Älä pelaa uhkapeliä Saksalla – CDU”⁸⁰, mutta julisteen ydinviesti on siinäkin samantyyppinen.

Piikkilankateemaa hyödynsi 1960-luvun alussa myös Kokoomus: KNL:n vuoden 1962 eduskuntavaalijulisteessa musta piikkilanka hal- kaisee muuten kokonaan punaisen kuva-alan vaakasuuntaan. Piikkilangassa on teksti SKDL, ja julisteessa lukee valkoisin suurin kirjaimin ”Vastuu on sinun”.⁸¹ Julisteen kuvakieli on saksalaisen vastineensa tavoin pelkistetty, mutta sen maalaama uhkakuva vasemmistolaisen hal-

78 KAS-Antikommunismus-Bild-217-3.jpg. Konrad Adenauer Stiftung, elektroninen aineisto.

79 Denscher 2011, 37.

80 KAS-Antikommunismus-Bild-573-1.jpg. Elektroninen aineisto

81 PTA_JULISTE_00185.

Kuva 7.15: (Wikimedia Commons) Toinen Dr. Hegemann -mainostoimiston vuoden 1961 vaaleihin laatimista julisteista. Alkuperäinen teksti: "Saksa tarvitsee vahvan hallituksen – CDU".

linnon rajoittavuudesta on varsin yksiselitteinen. On mahdollista, että julisteen idea on saatu CDU:n julisteista, mutta tätä on käytännössä mahdoton todentaa. Ymmärrettävästi pääviholliseksi on valikoitunut SKDL, joka oli noussut suurimmaksi puolueeksi vuoden 1958 eduskuntavaaleissa. Taistelu kommunismia vastaan nähtiin Kokoomuksen vaaliohjelmassa taas keskeisenä teemana, mutta viholliskuvia maalaillevien julisteiden määrää lienee osaltaan vähentänyt se seikka, että vaalipropagandan linjaksi toivottiin "oman linjan positiivista esittelyä". Vaalikampanjan suunnittelussa korostettiin erityisesti julisteiden tärkeyttä. Vaalit olivat kokoomukselle menestys, ja tavoite SKDL:n suistamisesta suurimman puolueen paikalta saavutettiin.⁸²

Tutkimusaineiston julisteet osoittavat selvästi 1950-luvun olleen eurooppalaisissa vaalijulisteissa jonkinasteinen murroskausi, jonka kuluessa siirryttiin monin paikoin 1940-luvun yksityiskohtia tulvineesta kuvakielistä uuteen, pelkistetympään ja abstraktimpaan ilmaisutapaan.⁸³ Muutos ei tapahtunut suoraviivaisesti eikä samanaikaisesti: Suomessa ensimmäiset askeleet tähän suuntaan otettiin kuvassa 7.9 esitellyn Sosialisoiu yhteiskunta – kahlittu kansa -julisteen myötä: julisteen kuvakieli oli pelkistettyä. Sama abstrakti viholliskuva ja pelkistetty kuvakieli näkyvät Itävallassa viimeistään vuoden 1959 julisteissa (kuva 7.14) ja Saksassa jo vuonna 1953 käytössä olleessa karttajulisteessa.⁸⁴ Kuvakielen modernisaatiosta huolimatta julisteet eivät pyrkineet mihinkään tunnistettavissa olevaan yhtenäiseen linjaan – niissä ei esimerkiksi käytetty puolueiden logoja, ja julisteiden kuvastokin vaihteli voimakkaasti vaaleista toiseen, kuten edellä on esitetty.⁸⁵

82 Jokinen 2011, 228–242.

83 Mergel 2010, 167.

84 KAS-Antikommunismus-Bild-217-3.jpg. Konrad Adenauer Stiftung, elektroninen aineisto.

85 Ks. myös Denscher 2011, 36; Suomessa vaalikampanjoinnin "ammattilaistuminen" ajoittui tutkija Ville Pitkäsen mukaan lähinnä 1970-luvulle. Pitkänen 2016, 102–104. Vrt. Mergel 2010, 167.

Itävalta

Vuoden 1962 vaaleihin mennessä ÖVP otti suuren askeleen modernisaation tiellä kehittäessään vaalijulisteisiinsa – ja samalla koko puolueen viestintään – yhtenäisen ja erittäin pelkistetyn visuaalisen ilmeen, joka tuli kestämaan kauemmin kuin yksien vaalien ajan. Samalla puolue luopui konservatiivisiin puolueisiin perinteisesti liitetystä mustasta väristä ja otti omana symbolivärinään käyttöön vihreän, joka tuohon aikaan ei Itävallan poliittisessa väriskaalassa ollut vielä varattu, ja joka maassa liitettiin perinteisesti maatalouteen, luontoon ja muihin positiivisina pidettyihin arvoihin. Modernisaatiosta kieli myös se, että julisteiden suunnittelun taustalla vaikuttivat mainossuunnittelun menetöt, joiden vaikuttavuutta oli peräti analysoitu psykologisesta näkökulmasta. Ilmeen takana oli itävaltalaisgraafikko Otto Stefferl.⁸⁶ Uusi visuaalinen linja ei saanut tuekseen välitöntä ja varauksetonta kannatusta, sillä osa puolueen avainhenkilöistä oli 1960-luvun alkupuolella paitsi antikommunistisia ja modernisaation vastustajia, myös ”amerikanisaation” ja mainonnan vastaisia.⁸⁷

Uutta linjaa käytettiin vaalikampanjoinnissa ensimmäisen kerran vuoden 1962 vaaleissa. ÖVP:n vaalistrategian keskeiseksi työkaluksi valittiin pelko, jota lietsottiin erityisesti kahden julisteen avulla (kuva 7.16). Vasemmanpuoleisessa julisteessa SPÖ:n tunnuksen nuolenkärjet murentavat yhden shillingin kolikkoa, eli sosialismi esitetään nimenomaan maan sisältä tulevana ja ennen kaikkea taloudellisena uhkakuvana. Vaaleihin lähdettiin varsin tasaisesta tilanteesta: ÖVP:llä oli 79 paikkaa parlamentissa, SPÖ:llä puolestaan 78. Niukka ero selittänee osaltaan ÖVP:n ratkaisua keskittyä nimenomaan sisäiseen viholliskuvaan.⁸⁸ Oikeanpuoleinen, Saksan vuoden 1961 vaalien julistetematiikkaa varioiva juliste, jossa kuva-ala on jaettu kahtia punaiseen ja vihreään alueeseen ja erottimena toimii rajaa symboloiva piikkilanka, sen sijaan pyrki lietsomaan pelkoa kommunismia kohtaan ylei-

86 Denscher 2011, 36–37.

87 Denscher 2011, 39.

88 Denscher 2011, 40.

Kuva 7.16: (Wienbibliothek) Kaksi Otto Stefferlinin vuoden 1962 vaaleihin suunnittelemaa ÖVP:n julistetta. Vas. Alkuperäinen teksti: ”SPÖ:tä vahvistavat heikentävät shillinkä – Siksi ÖVP”. Oik. alkuperäinen teksti: ”Maa punaisella rajalla – Itävalta ei saa muuttua punaiseksi. Siksi ÖVP.”.

semmin. Juliste herätti kiivasta julkista keskustelua ja voimakkaitakin vastareaktioita, mutta se avitti ÖVP:n lopulta voittoon.⁸⁹

Vuoden 1962 positiivisten kokemusten rohkaisemana ÖVP pyrki jatkamaan samaa linjaa vuoden 1966 vaaleissa. Nyt itsenäisenä graafikkona työskentelevä Stefferl sai idean julisteidensa teemasta itävaltalaisen kommunistien ehdotettua SPÖ:lle yhteistyötä. Kun sosiaalidemokraatit eivät välittömästi ja voimakkaasti torjuneet ehdotusta, kaiuttivat ÖVP:n julisteet punaisen kansanrintaman uhkaa.

Alun perin neljän julisteen sarjasta vain yksi varioi vuoden 1962 vaalien rahateemaa eli esittää punaisen hallinnon nimenomaan uhkana maan taloudelle. Kuvassa 7.17 esitetyt kolme julistetta keskittyvät punaisen kansanrintaman uhkaan, ja käyttivät sitä symboloimaan tiiviisti

89 Denscher 2011, 46.

(a)

(b)

(c)

Kuva 7.17: (Wienbibliothek) Kolme ÖVP:n julistetta vuoden 1966 vaaleihin. Alkuperäiset tekstit: 7.17(a) "Punainen kansanrintama uhkaa – vahvistakaa ÖVP:tä" 7.17(b) On kyse Itävallasta" 7.17(c) Klaus vai Pitterman [kansleriksi] – päätä!".

Neuvostoliittoon liitettyä sirppi ja vasara -tunnusta, joka liitettiin joko sinetin osaksi symboloimaan ylintä valtaa, esitettiin yhdessä SPÖ:n tunnuksen kanssa tai jopa liitettiin osaksi Itävallan vaakunaa. SPÖ:llä ei näissä, kuten ei edellisissäkään, vaaleissa ollut asettaa ÖVP:tä vastaan mitään yhtä iskevää sanomaa, ja vaalit päättyivätkin ÖVP:n voittoon. Näitä vaaleja voidaan tarkastella myös erään aikakauden päätöksenä, sillä ne olivat viimeiset vaalit, joissa juliste oli Itävallassa johtava media. Vuoden 1970 vaaleissa televisio saneli jo kampanjoinnin peruslinjat.⁹⁰

Johtopäätökset: myrkkyä, tulvia, torakoita ja piikkilankaa

Tarkasteltaessa kommunismista ja sosialismista vaalijulisteissa luotua viholliskuvaa Suomessa, Länsi-Saksassa ja Itävallassa kylmän sodan aikana esiin nousee useampia keskenään osin ristiriitaisia ja osin taas yhteisiä kehityskulkuja. Tarkasteltaessa julisteiden käsittelemiä teemoja abstraktilla tasolla voidaan sanoa, että pääosa aineistoni julisteista kuvaa kommunistista vihollista joko vapautta rajoittavana pakkovaltana tai taloutta heikentävänä järjestelmänä. Enemmistö julisteista keskittyy nimenomaan kommunismin rajoittavaan luonteeseen suhteessa itsenäisyyteen, parlamentaariseen vaikuttamiseen tai yksilönvapautteen. Pieni kolmen julisteen vähemmistö nostaa esille kommunistisen hallinnon haitat taloudelle.

Yhtäläisyyksien lisäksi viholliskuvista löytyi myös selviä eroja maiden välillä. Toisin kuin suomalaisten julisteiden enemmistö, itävaltalaiset ja saksalaiset julisteet esittivät kommunismin useimmiten nimenomaan ulkoa tulevana uhkana. Saksassa tämä uhka oli – ainakin Bundeswehrin perustamiseen saakka – selkeästi sotilaallinen, Itävallassa taas oli verrattain pitkään tapana esittää uhka jonkin eläimen, kuten vaikkapa hämähäkin, muodossa. Esitystavat kehittyivät ajan myötä aina abstraktimpaan suuntaan Kokoomuksen ja CDU:n vuoden 1948 ja 1949 vaaleissa käyttämissä julisteissa osoitettiin vielä piirroksin, mitä seuraisi, mikäli vasemmisto nousisi valtaan. Tähän käytettiin ns. *limiting alternatives* -julistetyyppiä, joka hävisi julisteiden joukosta 1950-luvulle tultaessa. Myös Itävallan vuoden 1953 vaalien julisteessa

90 Hölzl 1974, 139–140.

kommunismia symboloiva hämähäkki ojenteli raajojaan niitä asioita kohti, jotka se valtaan päästessään tuhoaisi. Sen sijaan 1960-luvun alun vaaleissa katsojille ei enää juuri kerrottu, mikä heitä uhkaisi, vaan tyydyttiin varoittamaan punaisesta vallasta hyvin symbolisin kuvin. Tähän muutokseen kytkeytyy tiiviisti tutkimusaineistosta paljastunut siirtymä kohti pelkistetympää kuvakieltä. Kummassakin näistä siirtymistä oli kuitenkin kyse prosessista, jota ei voi kuvata täysin suoraviivaiseksi, koska kaikissa vaaleissa käytössä oli useita rinnakkaisia julisteita, joista osa saattoi olla traditionaalisempia, osa taas pelkistetympiä.

Varsin odotettu ja tutkimuksen vahvistama löydös oli tradition vahva rooli viholliskuvaa rakennettaessa: hyvänä esimerkkinä tästä voidaan mainita esimerkiksi kaikissa tarkastelluissa maissa eri ajan-kohtina käytetty punaisen tulvan teeman variointi. Traditioiden merkittävyys oli odotettavissa paitsi siksi, että viholliskuvat pohjaavat aina stereotypioihin, jotka puolestaan rakentuvat jo olemassa olevan tiedon varaan, myös siksi että julisteiden vaikuttavuus edellyttää, että ne olisivat helposti ymmärrettäviä. Kaikenlaiset voimakkaasti entisestä poikkeavat ilmaisutavat ovat siten aina myös riskejä. Kaikkien kolmen tutkimuksessani tarkastellun maan porvarilliset puolueet käyttivät taitavasti toistuvien visuaalisten merkkien konnotaatioita hyväkseen rakentaessaan omaa tarinaansa kommunismista, eli Barthesin sanoin omaa myyttiään.

Traditioiden voiman lisäksi punainen tulva -teeman ja myöhemmin piikkilanka kartta/väripohjalla -teeman käyttö osoittivat, että julisteiden kommunismista maalaillemassa viholliskuvassa on kuvakieleen asti ulottuvia, konkreettisia yhteneväisyyksiä, jotka ovat löydettävissä useammasta kuin yhdestä maasta. Kuitenkin tutkimukseni myötä kävi ilmi myös se tosiasia, että vaikka julisteiden kuvakielessä on valtioiden rajat ylittäviä yhtäläisyyksiä, myöskin paikalliset olosuhteet, vaikka-pa sisäpoliittinen tilanne ovat – luonnollisesti – myös vaikuttaneet julisteisiin.

Tulevat tutkimukset toivon mukaan avaavat myös maakohtaisten julistetraditioiden merkityksiä, joihin tämän artikkelin puitteissa on ollut mahdotonta perehtyä. Myös yleiseurooppalaisen viholliskuvan

ulottuvuuksista saadaan toivottavasti lisää tutkimuksia, sillä tässä artikkelissa tehty kolmen maan aineistojen vertailu antaa parhaimmillaankin vain osittaisia vastauksia.

Lähteet

Alkuperäislähteet

Konrad Adenauer Stiftung / CDU:n parlamenttivaalijulisteet 1949–1961. Kokoelmat käytettävissä Wikimedian kautta https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Images_from_the_Konrad-Adenauer-Stiftung
Porvarillisen työn arkiston julistekokoelmat: Kokoomuksen parlamenttivaalijulisteet 1948–1957.
Wienbibliothekin verkkoaineiston julistekokoelmat: ÖVP:n parlamenttivaalijulisteet 1949–1966.

Kirjallisuus

Andersen, Rune Saugmann; Vuori, Juha A.; Mutlu, Can E.: *Visuality. Teoksessa Critical security methods. New frameworks for analysis*. Toim. Claudia Aradau, Jef Hurysmans, Andrew Neal, Nadine Voelker. Routledge, London 2015, 85–117.
Barthes, Roland: *Elemente der Semiologie*. Syndikat, Frankfurt/M 1979.
Brocks, Christine: *Bildquellen der Neuzeit*. Schöningh, Paderborn 2012.
Denscher, Bernhard: *Wunschkilder / Kontinuitäten*. Teoksessa 50er. *Plakate aus der Sammlung der Wienbibliothek*. Toim. Julia König-Rainer. Wienbibliothek im Rathaus, Wien 2010, 14–23.
Denscher, Bernhard: *Grün gegen Rot*. Teoksessa 60er. *Plakate aus der Sammlung der Wienbibliothek*. Toim. Julia König-Rainer. Wienbibliothek im Rathaus, Wien 2011, 36–59.
Diederich, Reine; Grünling, Richard: *Stark für de Freiheit. Die Bundesrepublik im Plakat*. Rasch und Röhrig Verlag, Erlangen 1989.
Hovi-Wasastjerna, Päivi: *Politiikan kasvot. Poliittisen mainonnan kehityksestä Suomessa sadan vuoden ajalta ja vaalimainonnan tarkastelua vuosina 1907–1999*. Omakustanne, Turku 1999.
Huh, Tina: *Moderne Politische Werbung – Information oder Manipulation? Werbestrategien im Wahlkampf dargestellt anhand der Landtagswahlkämpfe in Baden-Württemberg von 1952 bis 1992*. Peter Lang, Frankfurt 1996.
Hözl, Norbert: *Propagandaschlachten. Die österreichischen Wahlkämpfe 1945–1971*. Verlag für Geschichte und Politik, Wien 1974.
Jokinen, Jyrki: *Löyhästä vaaliorganisaatiosta kiinteäksi puoluejärjestöksi. Kansallisen Kokoomuksen järjestötoiminta ja vaalikampanjat 1944–1979*. Turun yliopisto, Turku 2011.
Keen, Sam: *Faces of the Enemy. Reflections of the hostile imagination*. Harper & Row, San Francisco 1986.

- Kleemola, Olli; Pitkänen, Silja: Photographs and the Construction of Past and Present. Teoksessa *Photographs and History. Interpreting Past and Present through Photographs*. Toim. Olli Kleemola, Silja Pitkänen. K&H-kustannus, Turku 2018, 7–18.
- Kämpfer, Frank: *Der rote Keil. Das politische Plakat Theorie und Geschichte*. Gebrüder Mann Verlag, Berlin 1974.
- Körner, Klaus: *”Die rote Gefahr”. Antikommunistische Propaganda in der Bundesrepublik 1950–2000*. Konkret Literatur Verlag, Hamburg 2003.
- Langguth, Gerd: *Politik und Plakat. 50 Jahre Plakatgeschichte am Beispiel der CDU*. Bouvier Verlag, Bonn 1995.
- Mergel, Thomas: *Propaganda nach Hitler. Eine Kulturgeschichte des Wahlkampfs in der Bundesrepublik 1949–1990*. Wallstein Verlag, Göttingen 2010.
- Paul, Gerhard: *Das visuelle Zeitalter. Punkt und Pixel*. Wallstein Verlag, Göttingen 2016.
- Pitkänen, Ville: Kohti ammattimaista kampanjointia. Vaalit 1962–1975. Teoksessa *Kamppailu vallasta. Eduskuntavaalikampanjat 1945–2015*. Toim. Erkka Railo, Mari K. Niemi, Ville Pitkänen, Sini Ruohonen. Docendo, Jyväskylä 2016, 92–154.
- Railo, Erkka: Puoluevallan aika. Vaalit 1945–1958. Teoksessa *Kamppailu vallasta. Eduskuntavaalikampanjat 1945–2015*. Toim. Erkka Railo, Mari K. Niemi, Ville Pitkänen, Sini Ruohonen. Docendo, Jyväskylä 2016, 25–91.
- Rantala, Maria: *Ylös, ulos ja lenkille! Suomalaiset kuntoliikuntajärjestöt ja liikuntakampanjajulisteet vuosina 1941–2010*. Sigillum, Turku 2019.
- Schumacher, Frank: *Kalter Krieg und Propaganda. Die USA, der Kampf um die Weltmeinung und die ideelle Westbindung der Bundesrepublik Deutschland, 1945–1955*. Wissenschaftlicher Verlag Trier, Trier 2000.
- Seppä, Anita: *Kuvien tulkinta*. Gaudeamus, Helsinki 2012.
- Seppänen, Janne: *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Vastapaino, Tampere 2005.
- Työväenliikkeen 100 itsenäisyyden vuotta: Jo riittää – taistelevaa sosiaalidemokratiaa. <http://www.tyovaenliike.fi/tyovaenliikkeen-vaiheita/alasivu-6/jo-riittaa-taistelevaa-sosiaalidemokratiaa/> (23.3.2020).
- Vares, Vesa: *Suomalaiskansallinen kokoomus. Kansallisen Kokoomuspuolueen historia 1944–1966*. Edita, Helsinki 2008.
- Vesikansa, Jarkko: *”Kommunismi uhkaa maattamme”. Kommunisminvastainen porvarillinen aktivismi ja järjestötoiminta Suomessa 1950–1968*. Yliopistopaino, Helsinki 2004.
- Vuorinen, Marja: Miten vihollinen sijoitetaan. Vastarinta/Resistanssi. Teoksessa *Konfliktit, vastustus ja sota semiotiikan tutkimuskohteina*. Toim. Harri Veivo. Yliopistopaino, Helsinki 2007, 242–260.
- Weissbach, Katharina: Plakate als Quelle für die Visual History. Teoksessa *Arbeit am Bild. Visual History als Praxis*. Toim. Jürgen Danyel, Gerhard Paul, Annette Vowinckel. Wallstein Verlag, Göttingen 2017, 200–216.